

до 2022/2023 навчального року

Діяльнісний підхід у навчанні як ресурс якісної освіти

Мета сучасної школи – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, тому виміром якості шкільної освіти має стати уміння школяра вчитися. Головною проблемою сучасної дидактики є: «для чого вчити?» і «як вчити?». Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в обов'язкових результатах навчання та наскрізних умінь:

- читання з розумінням;
- уміння висловлювати власну думку усно і письмово;
- критичне та системне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- творчість, ініціативність;
- вміння конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики;
- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- здатність співпрацювати з іншими людьми.

Вирішити ці завдання допоможе організація навчального процесу через співпрацю, роботу у малих і великих групах, виконання проєктної і дослідницької роботи, проведення спостережень та досліджень.

«Відомості науки не слід повідомляти учневі, але його потрібно привести до того, щоби він сам їх знаходив, самостійно їх опанував. Такий метод навчання найкращий, найважчий, найрідкісніший. Важкістю пояснюється рідкісне його використання. Переказ, читання, диктант проти нього дитяча забавка», — писав німецький педагог-демократ XIX ст. Адольф Дістервеґ, чії ідеї значно випередили час і є актуальними для розвитку освіти XXI ст.

Метод навчання, коли дитина не отримує знання у готовому вигляді, а добуває їх самостійно у процесі навчально-пізнавальної діяльності, називають діяльнісним методом. На думку А.Дістервеґа, такий метод є універсальним. «Відповідно до нього необхідно було би навчати не тільки в початкових школах, а й в усіх школах, навіть у вищих навчальних закладах. Цей метод доречний скрізь, де знання має бути ще здобуте, тобто для будь-якого учня».

Побудована структура навчальної діяльності містить систему діяльнісних кроків — технологія компетентнісного (діяльнісного) підходу у навчанні. Недостатність будь-якого обсягу знань для успішного розв'язання життєвих проблем сьогодні очевидна всім, тому на першому місці — особистість учня, його

здатність до «самовизначення і самореалізації», до самостійного ухвалення рішень та довершення їх до втілення, до рефлексивного аналізу власної діяльності.

Таким чином, пріоритет мети освіти змістився в бік формування діяльнісних здібностей. За цих умов дедалі більшого значення набуває компетентнісно-діяльнісний підхід, що містить усі види діяльності (самовизначення, нормотворчість і нормореалізація), рефлексивний аналіз власної діяльності, а також системно тренує комунікативні здібності, забезпечує формування у дітей готовності до саморозвитку.

Діяльнісний підхід — спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти.

Компетентнісно-діяльнісний підхід налаштований на розвиток особистості. Відрізняє систему навчання те, що в ній наголошено на зоні ближнього розвитку, тобто є область потенційних можливостей, що дають змогу учневі контактувати із дорослим та під його керівництвом на більш високому рівні розв'язувати необхідні завдання. Виходять на зону найближчого розвитку через постановку навчальних завдань. Учитель керує пошуком відповідей на навчальне запитання чи навчальну задачу, зокрема надає допомогу, а не підказує. Діяльність школяра в межах своєї зони найближчого розвитку передбачає використання ним додаткових відомостей з допоміжних джерел (словників, довідників, енциклопедій), з якими учень працює самостійно. Робота учня з урахуванням зони найближчого розвитку сприяє актуалізації самоконтролю, саморегуляції та плануванню власної діяльності в умовах контролю і допомоги з боку вчителя.

Школа стрімко змінюється, прагне відповідати вимогам часу. Головне, що змінюється в суспільстві, — це прискорення темпів розвитку. Тому важливо не стільки дати дитині якомога більше знань, скільки забезпечити її загальнокультурний, особистісний та пізнавальний розвиток, навчити вчитися. Це є найважливішим завданням нових освітніх стандартів, що мають реалізувати розвивальний потенціал початкової загальної освіти та загальної середньої освіти загалом. Конструктивно виконати завдання освіти XXI століття допомагає компетентнісно-діяльнісний підхід.

Технологія діяльнісного методу в практичному викладанні реалізується завдяки системі дидактичних принципів (за Л. Петерсон):

1) Принцип діяльності — полягає в тому, що учень, отримуючи знання не в готовому вигляді, а добуваючи їх самостійно, розуміє зміст і форми власної навчальної діяльності, розуміє та сприймає систему її норм, активно бере участь в їх удосконаленні, що сприяє активному успішному формуванню його загальнокультурних та діяльнісних здібностей, загальнонавчальних умінь.

2) Принцип неперервності — передбачає наступність між усіма ступенями та етапами навчання на рівні технології, змісту і методик з урахуванням вікових, психологічних особливостей розвитку дітей.

3) Принцип цілісності — передбачає формування учнями узагальненого системного уявлення про світ (природа, суспільство, про себе, соціокультурний світ та світ діяльності, про роль і місце кожної науки в системі наук).

4) Принцип мінімакса — полягає в тому, що школа має запропонувати учневі можливість засвоєння змісту освіти на максимальному для нього рівні (визначається зоною найближчого розвитку вікової групи) та забезпечити його засвоєння на рівні соціально безпечного мінімуму (державного стандарту знань).

5) Принцип психологічної комфортності — передбачає позбавлення всіх стресоутворювальних факторів навчального процесу, створення в школі та на уроках доброзичливої атмосфери, орієнтованої на реалізацію ідей педагогіки співробітництва, розвиток діалогових форм спілкування.

6) Принцип варіативності — передбачає формування учнями здатності систематично розглядати варіанти й адекватно ухвалювати рішення в ситуаціях вибору.

7) Принцип творчості — означає максимальну орієнтацію на творчість в освітньому процесі, набуття учнями власного досвіду творчої діяльності.

Отже, необхідними засадами реалізації діяльнісного підходу є: введення дітей у зміст нового навчального матеріалу шляхом відкриття знань, а не їх подавання; створення умов для використання на уроці наукової інформації, здобутої поза школою; передбачення певних інтелектуальних труднощів під час опанування навчального матеріалу; активізація пізнавальної діяльності з використанням проблемно-пошукових методів.

до 2022/2023 навчального року

Діяльнісний підхід у навчанні як ресурс якісної освіти

Педагогічна технологія діяльнісного підходу об'єднує в одне ціле пошукову, проектну, дослідницьку методики. Головною її метою є розвиток особистості учня на основі засвоєння ним не лише знань, умінь і навичок, а насамперед узагальнених способів навчальних дій шляхом цілеспрямованої, науково обґрунтованої організації власної навчально-пізнавальної діяльності. Технологія діяльнісного підходу сприяє персоналізованому навчанню, що дозволяє учням розвивати свої таланти та здібності, демонструвати високий рівень знань. Під час проведення уроків потрібно вчити учнів бути самостійними. Уже сьогодні очевидно, що таке навчання не лише робить уроки цікавими, а засвоєння знань успішним та ефективним. Воно допомагає школярам набутти досвіду, полегшуючи вибір власної професії в майбутньому та успішну реалізацію в житті.

Діяльнісний підхід в освіті – спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію. Озброєння учнів узагальненими способами дій – це надійний шлях до розгортання процесів самонавчання, самовдосконалення, вміння вчитись упродовж усього життя.

Аналізуючи сучасні методи навчання, переконуємось у тому, що вони дієвіші, ніж ті, що були раніше, адже за цей час дуже змінились і наші діти. Як відомо, ми засвоюємо 10% того, що читаємо, 20% того, що чуємо, 30% того, що бачимо, 50% того, що чуємо і бачимо, 70% того, що говоримо, 90% того, що говоримо і робимо.

Процес навчання є завжди навчанням діяльності. Сам процес навчання повинен бути творчим. Навчання діяльності припускає спільну навчальну – пізнавальну діяльність групи під керівництвом учителя.

Структура уроку в системі діяльнісного навчання

Мотиваційна діяльність. Побудова позитивного мотиваційного поля. Створення позитивного мікроклімату. Визначення мети.

Емпауермент-педагогіка. Навчальна співпраця учнів і вчителя у дієвому просторі. Адаптивно-перетворювальна діяльність.

Змістовно-пошукова діяльність. Емпауермент-педагогіка – це методологія навчання, за якої учням надаються повноваження і відповідальність за рішення та дії, які вони приймають і виконують.

Рефлексійна діяльність. Контрольно-аналітична діяльність.

Визначення, аналіз, усвідомлення досягнутих результатів.

Модель освітнього процесу, орієнтованого на досягнення обов'язкових результатів навчання на основі реалізації діяльнісного підходу, можна зобразити так:

Найбільш вживаним є підхід до класифікації О. Пометуна, Л. Пироженко, які поділили інтерактивні методи навчання на чотири групи: групове навчання, фронтальне, навчання у грі, навчання у дискусії та визначають чотири групи інтерактивних технологій: [1, с.67]

1. Інтерактивні методи кооперативного навчання: робота в парах («один проти одного», «один – удвох – всі разом», «думати, працювати в парі, обмінятися думками»); ротаційні (змінювані) трійки; «два – чотири – всі разом»; карусель; робота в малих групах («діалог», «синтез думок», «спільний проект», «пошук інформації», «коло ідей» (або «Раунд Робін», або «кругова система»); акваріум.

2. Інтерактивні методи колективно-групового навчання: обговорення проблеми в загальному колі; «мікрофон»; «незакінчені речення»; «мозковий штурм»; «навчаючи – учусь» (або «кожен учить кожного», або «Броунівський рух»); «ажурна пилка» («Мозаїка», «Джиг-со»); аналіз ситуації (case-метод); вирішення проблем; «дерево рішень».

3. Методи ситуативного моделювання: симуляції або імітаційні ігри, рольові ігри: спрощене судове слухання; громадські слухання; розігрування ситуацій за ролями («Рольова гра», «Програвання сценки», «Драматизація»).

4. Технології опрацювання дискусійних питань: метод ПРЕС (PPES, МППО); «займи позицію»; «неперервна шкала думок» («Континуум», «Нескінченний ланцюжок»); дискусія; дискусія в стилі телевізійного ток-шоу; оцінювальна дискусія; дебати.

Покликання на посібник:

<https://bit.ly/3SYriGM>

Людмила ВОРОНЮК,
вчителька історії
Кам'янець-Подільської
спеціалізованої загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів ступенів №5
з поглибленим вивченням
інформатики

